

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

В. П. Якобчук, к.е.н., професор,
Н. С. Пугачова, аспірант§
Житомирський національний агроекологічний університет

В Україні в умовах посилення екологічної кризи з'явилась ціла низка екологічних, економічних та соціальних проблем, що зумовлюють необхідність розвитку органічного виробництва інтенсифікації виробництва в сільському господарстві, що має негативний вплив не лише на навколишнє середовище, але і виснажує природні ресурси, без яких ведення агровиробництва неможливе. На відміну від традиційного інтенсивного сільського господарства ведення органічного виробництва має екологічні переваги, які проявляються у більш раціональному використанні природних ресурсів, зменшенні викидів вуглекислого газу, закису азоту й метану, викиди яких це шлях до подальшого глобального потепління. Також, органічне сільське господарство має значні переваги в соціальній сфері, оскільки споживання та вирощування органічної продукції знижує ризик втрати здоров'я, як для виробника так і споживача, адже

§ Науковий керівник – к.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та інтелектуальної власності ЖНАЕУ Якобчук В. П.

при органічному виробництві не застосовуються пестициди та інших хімікати, які використовуює конвенційне (традиційне) виробництво.

Світовий досвід свідчить, що конвенційні овочі та фрукти містять у своєму складі понад 20 пестицидів. М'ясо та молоко, у свою чергу, містить антибіотики, гормони, стимулятори росту. Натомість, за дослідженнями вчених з різних країн, органічні продукти на 50% містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів (вітамін С, залізо, магній і фосфор), ніж аналогічні продукти з промислових ферм. Нині світовий ринок органічної продукції розвивається швидкими темпами.

Україна робить лише перші кроки у формуванні та становленні ринку органічної продукції, який є вже досить розвинутим у інших країнах (зокрема ЄС). Останнім часом український ринок органічних продуктів стрімко йде вгору завдяки прагненню покупців до здорового раціону та зростаючого позитивного впливу сучасних технологій по виготовленню масових продуктів харчування [1].

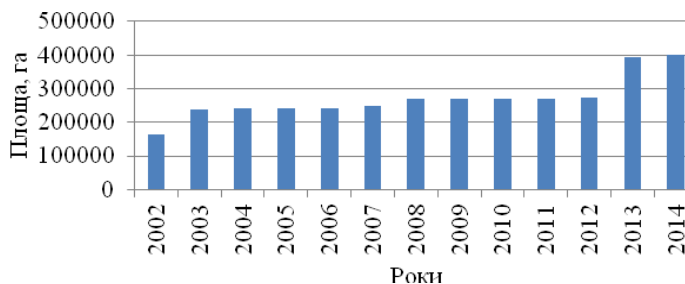

Рис. 1. Загальна площа органічних с.-г. в Україні
Джерело: побудовано за даними [2].

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає вже понад чотириста тисяч гектарів, а наша держава займає почесне двадцяте місце світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає близько 1%. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових,

зернобобових та олійних культур. Крім того, в нашій державі сертифіковано 530 тис. га дикоросів (станом на 31.12.2014 р.) [2].

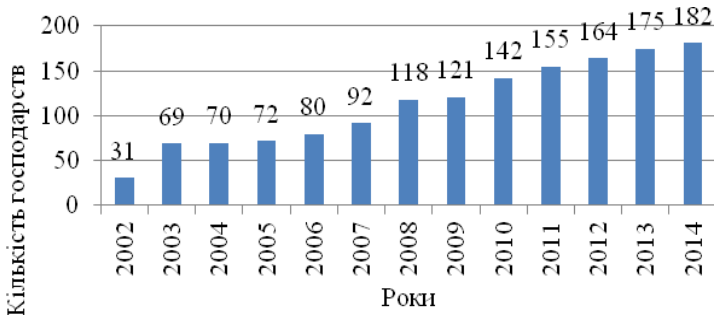

Рис. 2. Загальна кількість органічних господарств в Україні
Джерело: побудовано за даними [2].

В останні роки спостерігається тенденція активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, борошно, молочні та м'ясні продукти, соки, сиропи, повидло, мед, олія, чаї, лікарські трави. Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо на початок 2003 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного», то в 2014 р. нараховувалось вже 182 сертифікованих органічних господарств, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 400 764 га [2].

Але незважаючи на всі переваги щодо високої корисності органічної продукції сьогодні в світі поширюються думки відносно негативних наслідків органічного землеробства, а саме: 1) органічна продукція при існуючій системі приросту населення не спроможна бути єдиним компонентом світового с/г виробництва через низьку продуктивність; 2) органічна агрокультура спроможна прокормити лише 4 млрд. населення планети; 3) можливість забруднення органічної продукції окремими штаммами мікроорганізмів і токсичними видами грибів; 4) терміни зберігання органічної продукції менші, ніж звичайних; 5) вартість органічної продукції на 10-40% більше від імпортних.

Наприклад, вчені Данії на провели дослідження і з'ясували, що при переведенні всього сільського господарства Данії на органічне виробництво падіння сільгоспвиробництва складе 47 %, а для отримання органічних добрив потрібно на 30 % скоротити площі, які сьогодні зайняті зерновими, та на 70 % ті, що зайняті під посів

картоплі. Площі ж задіяні під луки, навпаки, зростуть на 160 %.

Якщо розглядати проблему у світовому масштабі, то для заміни всіх азотних добрив на органічні потрібно збільшити поголів'я великої рогатої худоби до 6 мільярдів голів, тоді як сьогодні нараховується лише 1,6 мільярда. Для їх утримання людство буде вимушене зрубати всі ліси на планеті. За статистикою, корови, які пасуться на луках, потребують у 3 рази більше пасовищ на одиницю виробленого м'яса, ніж ті, що вигодовуються зерном. Крім того, вони виробляють на 43 % більше метану, що сприяє глобальному потеплінню на планеті [3].

Тим більше для вирощування органічної продукції та захисту її від хворобою та шкідників застосовують лише органічні добрива та засоби боротьби зі шкідниками та хворобами. Але деякі з них є навіть більш токсичними ніж їх аналоги хімічного (неорганічного) походження. Деякі грибові захворювання рослин лікуються за допомогою препаратів, які місять мідь. І на відміну від сучасних пестицидів які з часом практично повністю розкладаються і залишається в ґрунті, мідь є важким металом, який практично не розкладається і залишається в ґрунті, має кумулятивний ефект та є небезпечним для здоров'я людини. До того ж органічних добрив потрібно в декілька раз більше ніж пестицидів, бо вони менш ефективні. Частота застосування та концентрація таких речовин у продуктах і ґрунті в 3 – 10 разів вища, що негативно впливає на стан навколишнього середовища та здоров'я людини. З іншого боку, новітні ядохімікати та хімічні добрива, вносяться у мізерних об'ємах та з великими проміжками у часі, що дозволяє мінімізувати негативний вплив цих речовин при отриманні стійкого позитивного ефекту.

Не слід забувати і про ціну органічних продуктів, яка зазвичай значно вища. Такі продукти сьогодні доступні небагатьом українцям, адже ціна на картоплю чи помідори, вирощені без хімікатів в екологічно чистому регіоні, в кілька разів перевищує вартість звичайних продуктів. Дозволити собі органіку сьогодні можуть 15 % українців. Головні витрати виробники несуть, звичайно ж, на етапі вирощування продукції. Крім того, дорогою є немеханічна (найчастіше ручна) обробка та зберігання. Саме тому виправданою, за європейськими нормами, є націнка в 20–30 % на органічну їжу. Проте в Україні через низьку купівельну спроможність населення у ціну закладаються інші витрати (на тривале просування, виробнича страховка від нереалізації та довготривалої реалізації делікатного товару). Таким чином, кінцева націнка може перевищувати 100 %. [4].

Варто зазначити, що органічною продукція вважається, лише тоді коли виробництво цієї продукції пройшло сертифікацію у встановленому порядку, а сам продукт відповідає затвердженим

стандартам на має відповідне маркування. Оцінка продукції відбувається з урахуванням національного та міжнародного стандартів, які враховують не лише відповідність стандарту самого продукту, а й усіх етапів його виготовлення з точки зору впливу на навколишнє середовище [5]. В Україні існує 19 організацій, які можуть сертифікувати господарства відповідно до законодавства ЄС, що дає право вітчизняним виробникам експортувати органічну продукцію в Євросоюз за спрощеною процедурою (без отримання додаткового імпортного дозволу). Але, по суті, такі господарства в Україні не можуть бути визнані офіційно органічними, оскільки наша законодавча база не приведена у відповідність до європейських вимог, не розроблені нормативно-правові документи, які б визначали процедуру господарської діяльності.

До інституційно-правових проблем впровадження органічного землеробства в Україні відносяться: 1) відсутність відповідної законодавчої й нормативної бази, передусім базового закону про органічне землеробство та сертифікацію органічної продукції, узгодженого з вимогами міжнародного законодавства; 2) відсутність ефективної національної системи сертифікації та контролю органічних господарств і виробленої ними продукції; 3) відсутність відповідної внутрішньої інфраструктури (асоціацій/спілок/осередків виробників органічної продукції); 4) необхідність інтеграції в міжнародні структури (ЄС, IFOAM) та забезпечення доступу на зовнішні ринки органічної продукції; 5) необхідність належного інформаційного забезпечення (популяризація технологій органічного землеробства, екологічна освіта населення та виробників сільськогосподарської продукції, консультаційна підтримка виробників, спеціалізовані тренінги для керівників і працівників господарств).

Інтеграція України у світову економіку, а саме вступ до Європейського Союзу, СОТ, інші міжнародні організації та союзи в умовах посилення глобалізації призводить до росту конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Це викликає необхідність виробництва високо конкурентоспроможної продукції, якою є перш за все органічна (екологічна) продукція В Україні напрямок органічного виробництва в сільському господарстві тільки починає розвиватися. Такому розвитку сприятиме нова нормативно-правова база, так з 2014 року в Україні вступив в силу закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Його прийняття посилить відповідальність всіх виробників аграрного ринку, адже документ передбачає впровадження системи контролю на всіх етапах виробництва органічної продукції, а також процедури

інспектування та сертифікації її виробництва і переробки.

Таке неоднозначне ставлення до органічної продукції, визначає роль державного регулювання розвитку органічного виробництва, обігу та споживання органічної продукції як головну. Варто зазначити, що найбільшого поширення органічне виробництво набуло саме у тих країнах, де була сформована система, яка включає спеціальну інфраструктуру, що забезпечує сертифікацію, маркетинг органічної продукції, контроль якості, реалізацію тощо. Таким чином, органічне виробництво потребує цілеспрямованої та зваженої державної підтримки. Становлення органічного аграрного виробництва в Україні, особливо на початкових стадіях, потребує державної підтримки. Враховуючи світовий досвід надання допомоги виробникам органічної продукції, варто застосовувати всі наявні інструменти та методи впливу.

Список використаних джерел

1. Клітна М. Р. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні [Електронний ресурс] / М. Р. Клітна, І. А. Брижань / Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525>.
2. Офіційний сайт Федерації органічного руху України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua>.
3. Тіхонова Н. О. органічна продукція переваги і недоліки / Н. О. Тіхонова, О. Ю. Межинська-Бруй/ Наукові праці НУХТ. – 2014. – Том 20. – № 5. – С. 98–104.
4. Офіційний сайт Міністерства Аграрної політики України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
5. Савич А. В. Сучасний стан аграрного виробництва та передумови виникнення виробників екологічно чистої продукції / А. В. Савич // Наукові читання – 2014 : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ. – Житомир : ЖНАЕУ, 2014. – Т. 3. – С. 229–233.
6. Шафалюк О. К. Бенчмаркінг досвіду ребрендингу та можливості його використання у маркетингових стратегіях вітчизняних підприємств / О. К. Шафалюк // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. № 26. – Ч.1. – С. 454–462.
7. Савич А. В. Формування економічного механізму екологізації в сільськогосподарському виробництві / А. В. Савич // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Вид-во «Полісся», 2015. – С. 321–323.